

« رأیت الذی یکذب بالدين »

عنوان بحث: « رأیت »: ضرورت شناسایی مؤمنین واقعی از ریاکاران

منظور از دیدن در سؤال « رأیت » شناختن و معرفت یافتن است. « دیدن با نگاه کردن نیست زیرا گاه چشم ها به صاحبان خود دروغ می گویند اما عقل کسی را که از او خیرخواهی کند فریب نمی دهد. ^۱ »

در این آیه شناختن چه چیز یا چه کسی مد نظر است؟

درباره شأن نزول سوره مبارکه نقل شده است که: « ابوسفیان (بنابر اخبار مختلف: عاص بن وائل یا ولید بن مغیره) در هر هفته دو حیوان را می کشت و گوشت آن را با دوستانش مصرف می کرد و چنانچه کودک یتیمی درخواست تکه ای گوشت می کرد او را با چوب از خود می راند. ^۲ »

اگر این آیات را بطور انحصاری مربوط به این ماجرا بدانیم، سؤال « رأیت- آیا دیدی؟ » از معنا و محتوا تهی خواهد شد. زیرا شخص مورد نظر شناخته شده است.

باید توجه داشت که خداوند حکیم در این جا به موردی کاملاً شناخته شده اشاره می فرماید تا مخاطب خود را متوجه افراد ناشناخته ای بکند که در جامعه حضور دارند و علیرغم ردائلی که بدان مبتلا هستند به دلیل ظاهر مردم فریب خود به راحتی قابل شناسایی نیستند.

چنانکه در ادامه ی سوره ی مبارکه ، خدای تعالی به نمازگزارانی اشاره می کند که همانند منکران و تکذیب کنندگان دین نسبت به نیازمندان بی تفاوت بوده، حتی از بذل خیرات و صدقات جلوگیری می کنند این گروه درواقع تکذیب کنندگان غیر علنی دین هستند که در روایات و احادیث نیز به آنها اشاره شده است.

روایاتی مانند: «هر کس که صبح کند و به فکر گرفتاری های مسلمانان نباشد، مسلمان نیست.»^۳ و «کسی که زکات ندهد، نمازش بی حاصل است.»^۴ درواقع معیار دینداری حقیقی و نماز واقعی را بیان نموده، ما را در شناسایی مؤمنین و نمازگزاران واقعی از ریاکاران و آنانکه از دین به ظواهر آن اکتفا می نمایند، کمک می کند.

پی نوشت:

- (۱) امام علی (ع)، میزان الحکمه، ج ۲، ص ۵
- (۲) مجمع البیان، ج ۲۷، ص ۳۰۴
- (۳) پیامبر (ص)، میزان الحکمه، ج ۶، ص ۲۹۵۲
- (۴) امام صادق (ع)، میزان الحکمه، ج ۵، ص ۲۱۸۲

عنوان بحث: «الذی یکذب بالدين»: معنای دین

بر اساس تعالیم قرآن برای واژه «دین» می توان سه معنا را در نظر گرفت:
الف) دین به معنای فطرت و آئین انسانی: «فاقم وجهک للدين حنیفا فطرت الله الّتی فطر الناس علیها - روم/۳۰»

ب) دین به معنای شریعت: «انّ الدين عندالله الاسلام- ال عمران /۱۹»

ج) دین به معنای جزا و پاداش: «و ما ادراک ما یوم الدين - انفطار/۱۷»

برای دریافت معنای مورد نظر از «دین» در سوره مبارکه ماعون، با توجه به توضیحاتی که در آیات بعد در مورد خصوصیات تکذیب کنندگان دین می فرماید: «فذلک الذی یدع الیتیم، و لا یحض علی طعام المسکین.» می توان گفت: منظور

از دین در این سوره مبارکه همان آئین و فطرت پاک انسانی است که مورد تأیید آئین شریعت است چنانکه پیامبر (ص) فلسفه بعثت خود را چنین بیان داشته اند: « همانا من برانگیخته شده ام تا مکارم اخلاق را به کمال برسانم. »^۱

همچنین نظام جزا و پاداش اخروی مبتنی بر نحوه عملکرد انسان بر اساس آئین و فطرت پاک انسانی اش است.

از سوی دیگر فطرت پاک انسان بستر ظهور ایمان و تقواست و «شخصی که سلامت فطرت داشته باشد خواه ناخواه ایمان به موجودی غایب از حسّ خودش دارد. »^۲

بنابراین کسی که از فطرت سالم انسانی، یعنی پائین ترین درجه دین برخوردار نباشد قادر به پذیرش دین در معنای شریعت الهی و ایمان به روز حساب نخواهد بود. بلکه پاسخ مثبت به ندای فطرت زمینه ساز پذیرش دعوت انبیاء علیهم السلام و رستگاری جاودانی است.

نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) شرط ایمان را خیرخواهی برای هموعان دانسته اند.^۳ و امام علی علیه السلام پاره ای فضایل اخلاقی و صفات انسانی از جمله: راستگویی، امانتداری، وفای به عهد، صله رحم و مهربانی با ضعیفان را از نشانه های دینداری برشمرده اند.^۴

با کمی تأمل نیز درمی یابیم که براستی انسان دوستی و مهربانی با هموعان، خصوصاً درماندگان و نیازمندان، دعوتی درونی است که اگر انسان اندکی از سلامت قلب و روح برخوردار باشد به این دعوت پاسخ مثبت می دهد و از آنجا که عواطف انسانی و احساسات مانند حقایق معنوی و عالم غیب اموری غیر مادی است این پاسخ مثبت موجب شکوفایی استعداد انسانی در درک حقایق معنوی می شود.

بنابر این تعبیر «دین» در این آیه شریفه می تواند هر سه معنایی را که در ابتدا بدان اشاره شد در برگیرد.

«دین» همچنانکه به معنای تسلیم بودن در مقابل حقایق معنوی مراتب و درجاتی دارد (مرتبه پائین: فطرت. مرتبه بالاتر: شریعت.) در معنای جزا و پاداش نیز درجاتی دارد.

پاداش کسی که به ایتم و مساکین از نظر مادی رسیدگی می کند با پاداش کسی که سعی در تأمین نیازهای فرهنگی و تربیتی جامعه دارد برابر نیست.

چنانکه امام صادق(ع) در مورد پاداش صدقه می فرمایند: «...اگر نصف خرما صدقه بدهید خدایتعالی آن را تربیت می فرماید و در روز قیامت آن را به بنده می دهند در حالی که مثل کوه احد یا بزرگتر از آن است.»^۵ و رسول مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم) فرمود: «بهترین صدقه این است که انسان علمی را بیاموزد و سپس آن را به برادر مؤمن خود آموزش دهد.»^۶ با مقایسه این دو روایت ، عظمت پاداش کسی که در جهت تعلیم و تربیت مؤمنین تلاش می کند به خوبی نمایان می شود.

اینک با توجه به آنچه گفته شد می توانیم قضاوتی صادقانه نسبت به خود داشته، به این پرسش در مورد خود پاسخی صریح و روشن دهیم که: برآستی ما در تصدیق آئین انسانی و پاسخ به ندای فطرت خدائی خود چه قدر موفق بوده ایم و آیا تکذیب کننده دین هستیم یا تصدیق کننده آن؟

پی نوشت:

(۱) پیامبر(ص)، میزان الحکمه، ج ۴، ص ۱۵۳۱

(۲) میزان، طباطبائی، ج ۱، ص ۷۱

٣) پیامبر(ص)، میزان الحکمه، ج ١، ص ٣٦٥

٤) امام علی (ع)، میزان الحکمه، ج ٣، ص ٣٢

٥) بحار ، ج ٩٣، ص ١٢٢

٦) پیامبر(ص)، میزان الحکمه، ج ٨، ص ٣٩٧٣